

Они су се толико измешали с Јадранима да су се потпуно њима прилагодили.

Овим прираштајем Јадрана Шабац се изменио и добио друкчији изглед. Изгубио се онај богати и расипни Шабац, његова се трговина није далеко протезала, те му се и живот сужавао. Стари се Шабац изменио, улице су му насуте, неке поплочане, куће му се зидају циглом, беле и покривају црепом. Живот му није дружеван, живи се засебно, повучено, нестају стара заједничка интимна весеља, уводе се западњачке забаве. Нема оног колективизма у трговини, нема ни оне од важности, ради се на мање, пипавије и смотреније. У кући се живи још расипним животом, а ову расипност увела је жена. Јадрани се готово сви иженили из прекосавских села, које су и ушле у Шабац с једним искуством да су на већој висини од средине, у коју се доводе. Још се Шапчанин Јадранин жели да види на колу и воли да се самохвалише. Ово му је преостало од старијих Шапчана.

У доба јадранских породица Шабац се нагло почео повећавати и ширити. Тако су све китошке и камичке баре оцеђене, испросећане улицама и сиротињи раздвојене. Идеја о ширењу и наглom напредовању Шапца пала је у део Јови Кокановићу, дугогодишњем председнику, који је шесетих и седамдесетих година Шапцу обезбедио хиљаду хектара шумске и зиратне земље у Китогу. У ове досељенике ушле су многе босанске избеглице из ратова 1876. и 1878. године.

Крајем XIX века Јадрани се проређују, наилазе сељаци из Мачве и непосредне близине Шапца уз прекосавске досељенике. Мало по мало Јадране и старије Шапчане замењују новије генерације, које чине треће коло Шапчана у 100 година и које ће на сву прилику дати Шапцу други тип. Рано је говорити данас о овом колу, треба их имати више и треба их посматрати у животу и тек тада дати суд, шта су оставили иза себе. Данас је јек њиховог притицања и оставимо их времену, да их оно формира у нове Шапчане.

Љуб. Павловић.

КАКО ЈЕ НАСЕЉЕН КРАЈ ОД ПЛАВНА ДО ЖЕГАРА У СЕВЕРНОЈ ДАЛМАЦИЈИ

Кад су Млечићи за морејског рата, у постепеном продирању у далматинску унутрашњост, освојили Книн (Септембра 1688.) и тиме истиснули Турке из задњег кута горњедалматинског копна, книнска је крајина а нарочито њен сјеверозападни дио, била потпуно опустјела. Народ, који је за задњег мира (1670.—1683.) био населио тај крај, за новог се рата поново разбјегао, било да се спустио у приморје и ушао у млетачко подаништво, било да се са старим господарима, Турцима, повукао дубље у унутрашњост. Кад је, у прољеће 1692., на управу Далмације дошао генерални проведитор Даниел Долфин, кљаста кандијски ветеран пун искуства и енергије, млетачки посјед у Далмацији био је на сјеверозападној граници добио новог опасног сусједа, Ћесара, који је и поред савезништва, био Млечићима у највишој мјери подозрив. Освојивши Лику у љето 1689., Ћесаревци су, позивљући се на тезу да је Лика дио мађарске краљевине а да је ријека Зрмања природна граница Лике, били су почели да, без увијања, својатају све крајеве сјеверно од Зрмање, и ако су Млечићи били први

у те крајеве продрли и из њих изагнали Турке. Тиме је читаво велебитско подгорје од Лукова до Јесеница и сва десна обала Зрмање са Звониградом постајала предмет аустријских претензија на штету савезника. На супрот тим претензијама Млечићи су истицали уговор о савезу и тврдњу да је планина Велебит, а не ријека Зрмања граница међу Ликом и Далмацијом, а уједно су настојали да на спорном простору изврше што виши број посједовних дјела, на којима би се, у своје вријеме, могли да позову на доказ власништва стечена узакапијом.

Опустјела книнска крајина могла је, у тим приликама, да безобзирном савезнику буде мамац за један акт насилне окупације. Од таког су акта Млечићи стрепили, па је, из предострожности требало, да се рупа отворена у граници без одлагања затисне. Пусту крај требало је чим прије населити и населити густо, елементом који ће бити вјеран дужду и довољно ратоборан да се опре сваком покушају насиља. Босна је од увјек била велики резервоар који је давао људску принову опустошеној и расељеној Далмацији. Долфин није, по сопственом искуству познавао народ из те области а још мање његова својства у сваком поједином крају, али је зато имао у својој служби главаре влашких ускока, који су у небројеним упадима и рацијама по Босни, били стекли савршено познавање и земље и народа. Нема сумње да су ти главари сврнули провидурову пажњу на крај, чији је живаљ имао услове који су се за ту прилику тражили. Тај је крај био *Бјелај* и његово поље у западној Босни.

Бацивши око на Бјелајце, Долфин је усвојио поступак уобичајен код млетачких власти кад се радило о домањивању народа на своју територију: почео је да их узнемирује пљачкашким походима својих Морлака. У то је доба турска сила била толико малаксала, да је била немоћна да заштити своје поданике на периферијама царства. Запуштеним од државе и упућеним на самопомоћ, Бјелајцима није остајало другог средства да се спасу од пљачке и пустошења, него откуп мира од Морлака и обвеза на харач.¹ То, међутим, Долфину није било довољно: он је Бјелајце требао, да њиховом живом и јефтином снагом запосједне празну границу прама ћесаревој Лици. Умјетник у мићењу и обмањивању, као сви његови сународници, Долфин је, без муке, преко поглавица својих Морлака, задобио за себе бјелајске кнезове и склонио их на сеобу у млетачки крај. На 21. марта 1692. Долфин је са кнезовима Павлом Ђурићем, Николом Пирићем и Тодором Зорићем склопио писмени уговор у којем су се ови обавезивали да ће се закрити с Турцима и са својим изродом оставити стару постојбину и прећи у млетачко подаништво, док се Долфин са своје стране, у име млетачке владе, обвезивао уступити том народу све земље, пашњаке, гајеве и воде у селима *Плавно, Зрмања, Пађене, Оштон* и *Мокројоље*.² Специјално за себе кнезови су издејствовали обећање плата и мјесечних потпора у хљебу.³ Кад је уредио тако ствар са кнезовима, Долфин је приступио извођењу своје основе. Да омогући и заштити сеобу, он је, концем маја 1692., кренуо све Морлаке из Котара, Шибеника, Дрниша и Книна, под водством Фрања Поседарског, Завише Јанковића

¹ Lorenzo Fondra: „Ciluch conquistato et difeso nella campagna 1594. Augusta M. DC. XCV. Appresso Adrian Vestenant“ Стр. 37.

² Задарски стари архив, Списи Долфин, књ. III. стр. 60.

³ Ibid.

и Андрије Бутковића на поход у западну Босну.¹ Ова је народна војска прегазила Уну недалеко од извора и ненадно упала у Босну и, док је Јанковић са коњицом, зашавши дубоко у залеђе пустошио крај око *Риџа* и *Бихаћа*,² остали су ускоци ударили на малобројне *бјелајске Турке*, затворене у диздаревој кули и присилили их на предају. Кроз то су кнезови дигли народ на полазак и, попаливши села, усјеве, шуме, праћени војском, која је вукла неколико стотина заробљене турске чељади и неколико десетина одсјечених глава на приказ Долфину, почетком јуна 1692. стигли, њих 5000 на броју од којих 1300 способно за оружје, са стоком и свом покретном имовином у нову постојбину.

У испуњењу преузетих обвеза, Долфин је 6. јула 1692. одредио сваком од споменуте тројице кнезова плату од 10 дуката и једну мјеру хљеба на мјесец; 7. јула удјелио је досељеницима инвестируру на *села Плавно, Зрмања, Пађене, Мокройоље и Ошон*; а 14. августа дозволио кнезу Николи Пирићу употребу куле Мухамедбега Дуракбеговића у Плавном.³ Један документ из истог времена⁴ спомиње, међу селима која су населили Бјелајци још *Ервеник* и *Жегар*. Ваљда села уступљена Бјелајцима од Долфина нијесу била довољна за толики народ, па је то бјелајско насеље протегло један свој крак даље низ Зрмању и захватило село Ервеник и један дио села Жегара. За већи је дио *Жегара* међутим утврђено да је насељен оним истим старосједилачким живљем који је 1647., при почетку кандијског рата, био отселио у *Будин код Поседарја* а по изгону Турака 1683. повратио се опет на стара кућишта.

1. децембра 1692. *Бјелајци* већ, за сами мјесечни хљеб, постављају пограничну стражу, која покрива и задарски котар и книнску крајину,⁵ а 11. августа слиједеће године кнез Павао Ђурић већ је погинуо у једном окршају „у служби дуждевој“.⁶

Насељење Плавна и зрмањске долине било је дефинитивно: народ у том крају није се од тада више помицао ни мјењао. *Данашњи су Плавањци, Ошоњани, Пађенци, Мокройољци и Ервеничани поштомци оних Бјелајаца, које је шу населио у прољећу 1692. г. млејачки проведитор Даниел Долфин.*

Б. Десница.

¹ L. Fondra op. cit. i P. Garzoni: I storia della Republica di Venezia al tempo della sacra Lega, Venezia Mantre 1705. стр. 481.

² Посвједочење генералног проведитора Долфина од 12. децемара 1696. Оригинал у писца.

³ Задарски стари архив, Списи Долфин loc. cit. и књ. III, стр. 73.

⁴ Списи Долфин III. страна 83.

⁵ Ibid.

⁶ Списи Долфин III. 60.